

پوهنتون کابل
پوهنځی ژورنالیزم
د پیلار تمننټ راډیو-تلویزیون

آزادی مطبوعات در قوانین اساسی افغانستان

پایان نامه دوره لیسانس

تهیه و تدوین: ویدا "حمیدی"
استاد رهنما: پوهنمل ذبیح الله "حیدری"

سال ۱۳۸۷

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه.....
۲.....	۱. مفاهیم آزادی مطبوعات.....
۳.....	۲. چگونگی اداره افغانستان قبل از تصویب قانون اساسی.....
۴.....	۳. قانون اساسی سال ۱۳۰۲.....
۵.....	الف: نشریه های این دوره.....
۷.....	۳. قانون اساسی سال ۱۳۰۹.....
۸.....	الف: نشریه های این دوره.....
۱۰.....	۴. قانون اساسی سال ۱۳۴۳.....
۱۱.....	الف: نشریه های این دوره.....
۱۸.....	۵. قانون اساسی سال ۱۳۵۵.....
۱۹.....	۶. اصول اساسی جمهوری دیموکراتیک افغانستان (سال ۱۳۵۹).....
۲۰.....	الف: نشریه های این دوره.....
۲۱.....	۷. قانون اساسی سال ۱۳۶۶.....
۲۲.....	الف: نشریه های این دوره.....
۲۳.....	۸. پیش نویس قانون اساسی دوره مجاهدین (سال ۱۳۷۲).....
۲۴.....	۹. دستور اساسی امارت اسلامی افغانستان (سال ۱۳۷۷).....
۲۵.....	۱۰. قانون اساسی سال ۱۳۸۲.....
۲۸.....	۱۱. نتیجه.....
۲۹.....	۱۲. فهرست منابع و مأخذ.....

ژورنالیزم و فعالیت های مطبوعاتی مانند هر فعالیت اجتماعی دیگر، باید تابع قوانین بوده و در ساحت حمایتی قانون رشد و تکامل نماید. آزادی و فعالیت های رسانه ها توسط قوانین کشور به خصوص قانون اساسی تضمین می گردد.

قانون رسانه ها که در روشنی و حمایت قانون اساسی تدوین می گردد؛ زمینه های مناسب فعالیت های ژورنالیستی و مطبوعاتی را مساعد نموده و باعث رشد و گسترش این فعالیت ها در جهت انتشار افکار عامه می گردد. قانون موجود در این زمینه رشد بهتر این فعالیت ها را مساعد ساخته و آنرا گسترش میدهد.

مطبوعات به مثابه يك نیروی خودی جامعه، در سمت دهی، تنویر اذهان عامه و شناسایی حقوق افراد جامعه در جهت منافع مردم عمل نموده و منحصی يك ضرورت لازمی و رکن مهم دیموکراسی میباشد. از همین رو یکی از معیارهای مردمی بودن و ملی بودن دولت ها، موجودیت مطبوعات آزاد در این جوامع می باشد.

در جوامعی که مطبوعات آزاد وجود داشته باشد، مطبوعات یارسانه ها به مثابه وسیله فشار برای تحمیل افکار عمومی جامعه، نقش مهم و ارزنده میداشته باشد. و نقش قانون مطبوعات منحصی حامی و متضمن این آزادی، در قوانین اساسی کشورها انعکاس پیدا می کند. از همین رو لازم دیدم چگونگی فعالیت های مطبوعاتی و آزادی مطبوعات را در قوانین اساسی کشور در طول تاریخ معاصر افغانستان به تحقیق گیرم. تا از این طریق با سیر پریپیچ تاب مطبوعات در قوانین اساسی کشور آشنا شویم و اینکه مطبوعات و فعالیت های ژورنالیستی در بستر این قوانین چگونه فعالیت نموده و نقش خود را منحصی يك وسیله روشننگر در جامعه ما چگونه ادا نموده است؛ در لابلای نوشته ها تلاش شده است تا خوانندگان محترم به آن آشنا گردند.

این اثر که سیر آزادی های مطبوعات و انعکاس آن در قوانین اساسی کشور را به بررسی میگیرد؛ باراهنمایی های استاد محترم (پوهنمل ذبیح الله حیدری) به پایه اكمال رسیده است که به استفاده از فرصت از راهنمایی های شان و زحماتی که بامن کشیده اند صمیمانه و احترامانه تشکر نموده امیدوارم در برابر زحمات شان در دنیای ژورنالیزم و فعالیت های مطبوعاتی کاری را از پیش ببرم. قابل ذکر می دانم که این اثر به هیچ وجه، در بر گیرنده ی تمام ابعاد شکل گیری های رسانه ها در پرتو قوانین کشور بوده نمی تواند. بنابر آن از خواننده گان گرامی آرزو دارم تا با ارایه نظریات و مشوره های سودمند شان در غنای بیشتر این اثر بنده را منت گذارند.

ویدا حمیدی
کابل - ۱۳۸۷

آزادی مطبوعات

آزادی مطبوعات به معنای توانایی انتشار آزادانه اخبار و عقاید از طریق روزنامه‌ها و سایر وسایل ارتباط همگانی، معرفی می‌شود.

آزادی مطبوعات در میان آزادی‌های عمومی مقام بسیار برجسته دارد. این آزادی در مجموعه آزادی‌های مذکور که به دودسته (آزادی‌های شخصی و آزادی‌های فکری) تقسیم می‌شوند، جز آزادی‌های فکری بوده و از مظاهر مهم آزادی عقیده و بیان به شمار می‌رود.

آزادی مطبوعات را میتوان از دو دیدگاه به بررسی گرفته و تعریف کرد:

- ۱- تعریف آزادی مطبوعات از دیدگاه عام
- ۲- تعریف آزادی مطبوعات از دیدگاه خاص

آزادی مطبوعات به معنای عام

"آزادی مطبوعات به معنای عام، جستجو، جمع‌آوری و کسب آزادانه اخبار و اطلاعات و عقاید عمومی، انتقال و مخابره آزادانه آنها، انتشار آزادانه روزنامه‌ها و پخش آزادانه برنامه‌های رادیویی، تلویزیونی و انترنیتی، دریافت و مطالعه آزادانه مطبوعات و دریافت آزادانه برنامه‌های مذکور را دربر می‌گیرد. به این ترتیب آزادی فعالیت روزنامه‌نگاران، انتشار آزادانه نشریات از جانب افراد و گروه‌های سیاسی و انعکاس آزاد افکار و عقاید عمومی در مطبوعات و سایر وسایل ارتباط جمعی از شرایط اصلی آزادی مطبوعات به شمار می‌رود." (۳-۱۵۶)

آزادی مطبوعات به معنای خاص

"آزادی مطبوعات به معنای خاص، عبارت از نشر آزاد روزنامه‌ها و سایر نشریات روزمره بدون هیچ‌گونه محدودیت و نظارت قبل از انتشار و عدم توقیف و تعطیل خود سرانه آنها بعد از انتشار و پیش‌بینی ضوابط مسولیت‌های قانونی نشریات و رسیدگی به تخلفات احتمالی آنها در دادگاه‌های عادی با حضور هیأت منصفه می‌باشد." (۳-۱۵۷)

در استنباط از دو تعریف فوق در مورد آزادی مطبوعات میتوان ابراز کرد که آزادی مطبوعات به معنای داشتن آزادی در قسمت انتشار عقاید و حقایق بوده و به جز موارد استثنایی که در قوانین داخلی و بین‌المللی پیش‌بینی شده، نمی‌تواند محدود شود.

آزادی مطبوعات از جمله عناصر اصلی جامعه دموکرات بشمار می‌رود و بدون موجودیت این عنصر تحقق اصل دموکراسی ناممکن می‌باشد. زیرا اصطلاح جامعه دموکرات به جامعه اطلاق می‌گردد که در آن افراد حق آزادی بیان و انتقاد از رژیم حاکم را از طریق وسایل ارتباط جمعی داشته باشند.

چگونه گی اداره افغانستان قبل از تصویب قانون اساسی

تاریخ معاصر افغانستان که از زمان احمد شاه ابدالی آغاز می گردد؛ در نظام عسکری دارای یک سلسله قواعد و مقررات خاص خودش بود که بر اساس آنها و فرامین شاهی، نظام عسکری اداره و رهبری می شد و در سایر موارد مسایل اجتماعی و حقوقی جامعه بر اساس قوانین اسلامی اجراآت و رسیده گی به عمل می آمد.

البته در فاصله بین آغاز تاریخ معاصر و تصویب اولین قانون اساسی کشور، در زمان شاهان و امیران این ادوار در پهلوی اینکه شریعت اسلامی نیز جاری بود، یک سلسله فرامین صادر و تدوین گردید که مورد اجرا قرار گرفته است؛ مثلاً: شمس النهار در زمان امیر شیر علی خان توسط فرمان شاه تاسیس گردیده و فعالیت می کرد.

در زمان امیر عبدالرحمن و امیر حبیب الله بر مبنای دین مقدس اسلام قانون قضایی تدوین شده بود که مورد استفاده قضات آن زمان قرار داشت.

الی سال ۱۳۰۱ که اولین قانون اساسی در کشور تدوین و نافذ گردید، کشور به اساس فرامین و احکام شرعی اداره و رهبری می شد.

گرچند اداره کشور توسط قوانین اسلامی صورت می گرفت ولی قوانین کشور های دیگر که به شکلی رابطه با کشور ما داشت، بالای اجراآت کشور داری تاثیر قابل ملاحظه بود. طوریکه اولین قانون اساسی کشور ما از اعلامیه های جهانی چون: اعلامیه حقوق بشر ویرجینیا، اعلامیه استقلال امریکا در قرن ۱۸ و اعلامیه حقوق بشر فرانسه، متأثر بوده و از متن آن هویداست که اعلامیه های متذکره در تصویب نخستین قانون اساسی افغانستان رول بسزای داشته است. (۸)

در مجموع می توان گفت که تاریخ فعالیت های مطبوعاتی در کشور در عدم موجودیت قوانین خاص که متضمن آزادی فعالیت های مطبوعاتی باشد، شکل گرفته است و با به وجود آمدن اولین قانون اساسی آزادی مطبوعات برای نخستین بار تضمین گردید و مراحل مختلف تکاملی خویش را سپری نمود.

قانون اساسی سال ۱۳۰۲

تاریخ مطبوعات در افغانستان سابقه طولانی تری نسبت به تدوین قوانین اساسی در این کشور دارد. این سابقه همزمان است با نشر اولین نشریه چاپی به نام شمس النهار در سال ۱۲۹۰ ق در زمان پادشاهی امیر شیرعلی خان. اما تاریخ آزادی مطبوعات در کشور بر می گردد به تصویب اولین قانون اساسی که در زمان شاه امان الله خان نخست در سال ۱۳۰۱ با اشتراک ۸۷۲ تن از نماینده گان در شهر جلال آباد به تصویب رسید و بعداً در سال ۱۳۰۲ با اشتراک ۱۰۵۰ نماینده در پغمان کابل تصویب و از جانب شاه تایید و توشیح شد.

در ماده (۱۱) این قانون که تحت عنوان (نظام نامه اساسی دولت علیه افغانستان) یاد گردید؛ در مورد آزادی مطبوعات آمده است: (مطبوعات و چاپ روز نامه های داخلی مطابق حکم قوانین مربوطه آزاد است. حق چاپ روز نامه ها مختص به دولت و اتباع افغانستان است. نشرات خارجی از طرف دولت تنظیم یا سانسور خواهد شد.) (۲-۱۱۹)

این دوره درخشان ترین دوره مطبوعات نامیده شده است در این دوره است که نظام نامه مطبوعات برای نخستین بار طبق ماده (۱۱) قانون اساسی در (۱۸) ماده به تاریخ (۱۰) جدی (۱۳۰۳) تنظیم و تصویب گردید.

در نتیجه تصویب این قانون اساسی نشرات متعدد دولتی و شخصی در مرکز و ولایت کشور به وجود آمد و به نشرات آغاز نمودند.

چنانچه نخستین نشریه آزاد، انیس بود که به مدیریت مسول غلام محی الدین به چاپ رسید و بعداً نسیم سحر به مدیریت مسول احمد راتب به نشرات آغاز کرد.

در همین دوره بود که زنان نیز پا به عرصه ژورنالیزم نهادند و اولین نشریه ارشادالنسوان به مدیریت مسول (اسما سمیه) خانم محمود طرزی، به فعالیت آغاز کرد.

همچنان در این دوره بود که برای نخستین بار نشریه های در شماری از شهرهای افغانستان کار نشراتی خود را آغاز کردند. مانند طلوع افغان در قندهار، اتحاد مشرقی در جلال آباد، اتفاق اسلام در هرات، غازی در خوست، ستاره افغان در پروان و اتحاد اسلام در مزار شریف.

مطبوعات این دوره از نظر تنوع ژانر های ادبی و ژورنالیستی، گسترش زیادی یافت. دولت امان الله خان به گونه در تمام عرصه هایه نوسازی افغانستان علاقه داشت و این امر سبب گسترش مطبوعات گردید. و مطبوعات این دوره باعث گردید تا بعد از آن هیچ نظام استبدادی نتواند بر ضد مطبوعات برخیزد، بلکه مجبور بودند تا کم و بیش به مطبوعات دولتی اجازه فعالیت دهند.

همچنان باید خاطر نشان ساخت که در ماده مذکور یک نوع محدودیت نیم بند در زمینه فعالیت رسانه های خارجی به نظر می رسد. علت اصلی این محدودیت جلوگیری از گسترش پروپاگند های انگلیس در کشور بود که تازه عرصه سیاسی را به یک دولت مستقل رها کرده بود. اما با وجود این، در عمل هیچ گونه ممانعت در قسمت فعالیت های رسانه های خارجی به نظر نمی رسید.

نشریه های دولتی

با حصول استقلال سیاسی افغانستان و تصویب نخستین قانون اساسی در کشور، اصلاح طلبی در همه امور زنده گی در افغانستان آغاز گردید و نظام آزادی گرای مطبوعات که ماده ۱۱ قانون اساسی متضمن آن بود، باعث گردید تا جراید، مجله ها و روزنامه ها به صورت گسترده به فعالیت آغاز کنند.

از جمله نشریات که بعد از تصویب نخستین قانون اساسی به فعالیت آغاز کردند میتوان قرار ذیل نام برد:

شماره	اسم نشریه	اسم مدیر مسول	تاریخ آغاز نشرات	محتوای هدف نشراتی
۱	حقیقت	برهان الدین کشکی	۲۲ اسد ۱۳۰۳	نشر مطالب جهت مقابله با باغیان سمت جنوبی
۲	ثروت	صلاح الدین خان سلجوقی	۱ قوس ۱۳۰۳	نشر مطالب تجارتي و اقتصادی
۳	مکتب	جلال الدین متعلم مکتب امانیه	۱۳۰۷	نشر مطالب علمی و تربیتی
۴	آئینه عرفان	محمد هاشم خان شایق	۱۳۰۳	نشر مطالب علمی و تربیتی
۵	پشتون ژغ	محمدخان ناصری	۱۳۰۷	نشر مطالب ادبی و اقتصادی

از جمله ۲۰ نشریه که در زمان امیر امان الله خان به نشر میرسید ۶ نشریه فوق الاذکر بعد از تصویب قانون اساسی سال ۱۳۰۲ و با استفاده از آزادی های که در ماده ۱۱ این قانون برای مطبوعات ذکر گردیده بود، به فعالیت آغاز کردند. این نشریات مطالب خود را از منابع خارجی ترجمه نموده و به دست نشر می سپردند.

نشریات غیر دولتی

شرایط و امکانات زمان امیر امان الله خان و همت تعداد کثیری از روشنفکران آن زمان باعث گردید که آزادی مطبوعات طبق ماده (۱۱) قانون اساسی تضمین گردد. با استفاده از قانون اساسی و قانون مطبوعات ظاهراً يك تعداد روزنامه ها و جراید به فعالیت آغاز کردند. با وجود آنکه روزنامه ها توانستند با استفاده از آزادی های نسبی این قانون به فعالیت آغاز کنند؛ اما باز هم قانون به صورت کل آزادی های مطبوعات را تضمین نمی کرد. چنانچه با استفاده از ماده های جزایی آن

قانون، دولت به ساده گی میتوانست روزنامه نگاران را سرکوب نماید. ولی با آنهم مطبوعات آزاد توانست با استفاده از ماده (۱۱) که اخبارات و مطبوعات داخله رامطابق نظامنامه مخصوص آزاد میدانست درتنویر اذهان مردم نقش به سزای ایفا کند .

نشریات غیردولتی که بعداز قانون اساسی ۱۳۰۲ به فعالیت آغاز کردند قرار ذیل اند:

شماره	اسم نشریه	اسم مدیر مسوول	تاریخ آغاز نشرات	محتوا/هدف نشراتی
۱	انیس	غلام محی الدین انیس	۱۵ ثور ۱۳۰۶	نشر مطالب قانونی،خبر های پارلمانی،خبر های علمی،ادبی و رویداد های خارجی
۲	نسیم سحر	احمد راتب خان	۷ دلو ۱۳۰۷	نشر مطالب ادبی و معلوماتی
۳	جریده نوروز	محمد نوروز	اول اسد ۱۳۰۷	نشر مطالب اجتماعی، دینی و اخلاقی

هرچند این جراید آزاد ملی از لحاظ متن ومحتوا هرکدام راه و روش جداگانه داشته ولی بحیث کل فکر آزادی خواهی وحفظ تمامیت ارضی درقشر روشنفکر را تبارزمیدادند. از جمله نشریات غیر دولتی، درموردجریده انیس میتوان گفت که این روزنامه نخستین روزنامه غیردولتی درافغانستان است که به تاریخ ۱۵ ثور ۱۳۰۶ به نگارنده گی غلام محی الدین انیس در شهرکابل در ۴۵ صفحه به نشرات آغاز کرد . انیس در جملات سرمقاله جریده انیس اظهارداشت که هدف نشرانیس خدمت به جامعه ومردم است . (۲۷۱-۱)

جریده انیس به خیرهای پارلما نی، خبر های فنی،علمی، ادبی،سیری درادبیات افغانستان و جهان، خبرهای مهم سیاسی افغانستان وجهان و رویدادهای داخلی وخارجی توجه خاصی داشت. یکی دیگر از موضوعاتیکه انیس به آن توجه جدی داشت؛ مسا یل خانه وخانه داری، آشپزی ،تعلیم وتربیت فرزندان، مسابقه های علمی وادبی بود.

بعداز دوسال نشرات انیس وروی کار آمدن حبیب الله کلکا نی نشرات انیس معطل گردید. اما بعداز سقوط قدرت حبیب الله کلکا نی انیس دوباره به نشرات آغاز کرد والی سال ۱۳۱۷ این نشریه به صاحب امتیاز ومسؤولیت اوادامه یافت .

بعداز وفات غلام محی الدین انیس، سرور جويا مسوولیت انیس را به عهده گرفت. بعداز مرحوم سرور جويا محمدامین خوگیانی این مسوولیت رابه دوش گرفت در این زمان مسا یل که دراین نشریه به نشر میرسید ذوقی وادبی بود. بعد از وفات محمدامین خوگیانی، عبدالرشید لطیفی بحیث مدیر مسوول انیس مقررشد ودر این زمان هفته نامه انیس به روزنامه تبدیل شد وبه چار صفحه به نشر رسید .

بعداز عبدالرشید لطیفی محمدعثمان صدیقی به حیث مدیر مسوول انیس مقررشد واز جمله تحولات که در روزنامه انیس وضع شد؛ انتشارسالنامه ی به عنوان هدیه انیس بود. بعداز سال ۱۳۲۶ محمدهاشم میوندوال به حیث مدیر مسوول انیس به فعالیت آغازکرد که دراین زمان مجله ژوندون در پهلوی انیس به طور مرتب نشرمیگردید.

بعد از سال ۱۳۲۸ الی-۱۳۳۶ به ترتیب محمد یونس حیران، محمد نجیم آریا، محمد خالد اوشان، محمد قاسم واحد، صبا ح الدین کشکی و محمد ابراهم عباسی بحیث مدیرمسئول این نشریه وظیفه نموده اند. محمد ابراهم عباسی آخرین مدیرمسئول بود که راه مرحوم انیس رادوام داد. روزنامه انیس به جز یک وقفه موقت در زمان حبیب الله کلکانی و بعضی تغییرات در نام و محتوا و مرکز نشر و صاحب امتیاز آن از نشر باز نماند.

قانون اساسی سال ۱۳۰۹

این قانون در دوران نادر خان که بعد از شکست حبیب الله کلکانی، به قدرت رسید در سال ۱۳۰۹ تحت عنوان (اصول اساسی دولت علیه افغانستان) در ۱۱۰ ماده تصویب گردید. در ماده ۲۳ این قانون در مورد مطبوعات آمده بود: (مطبوعات و اخبار داخله که خلاف مذهب نباشند، مطابق اصول نامه مخصوص آن آزاد میباشند. نشر اخبار فقط از حقوق حکومت افغانیه است. مطبوعات و جراید خارجه که به مذهب و سیاست حکومت افغانستان اخلال نرساند؛ ادخال آن در افغانستان آزاد است.) (۲-۱۲۳)

در این دوران نه تنها نظارت شدید بر مطبوعات وجود داشت، بلکه فعالیت روز نامه نگاران و روشنفکران مورد پیگرد قرار میگرفت. چنانچه در این دوره تعداد زیاد روزنامه نگاران و روشنفکران زندانی شدند، کشته شدند و یا هم تبعید گردیدند.

در این دوره مطبوعات آزاد از بین رفت هیچ نشریه غیر دولتی وجود نداشت. از اینکه رونامه غیر دولتی انیس که قبلاً مصادره شده بود و جایگاه خاص خود را منحصبت یک روز نامه ملی در بین مردم حفظ کرده بود توسط دولت برای بخش افکار سیاسی دولت در بین مردم، به یک نشریه دولتی مبدل گردید. (۱-۳۲۹)

در این دوره بعضی از نشریات دوره امانیه که در دوران حبیب الله کلکانی از نشر باز مانده بود، دوباره به نشرات آغاز کرد ولی از اینکه محمد نادر خان روی محافظه کاری، سیاست محدود کردن دیموکراسی و آزادی نسبی دوره پیش راپیش گرفته بود، در حق روشنفکران سخت گیری ها کرده و از انتشار نشریه های آزاد جلوگیری کرد. اما شمار باسوادان و روزنامه خوانان که در زمان شاه امان الله رشد یافته بودند، پیدایش نسل جدید رونامه نگاران و رشد مطبوعات را نوید میداد. نادر خان میکوشید تا با ازدیاد نشرات دولتی ضرورت علاقه مندان روز افزون و با سوادان و نوجوانان را به مطبوعات جبران نماید. نادر خان برای اینکه فعالیت روشنفکران و دیگر اندیشان کشور را زیر نظر داشته باشد، به تاسیس انجمن ادبی کابل در سال ۱۹۳۱ دست زد که محمدانور بسمل شاعر مشروطه خوا، مدیر این انجمن بود. (۴-۱۶)

از فعالیت های این انجمن انتشار مجله ی بنام کابل را میتوان نام برد که مجله مذکور در وقت کم کارهای زیاد را انجام داد که نه تنها خواننده گان بیشماری درکشورداشت، بلکه در سایر حوزه های فارسی زبان، علاقه مندان زیاد داشت. این مجله که با اشتراک روز نامه نگاران و دانشمندان آن زمان پیش برده میشد، در رشد زبان فارسی دری و تکامل آن نقش موثری را ادا نموده است.

نادر خان مطبوعات را برهدف ایجاد تحولات اجتماعی نه بلکه، بر هدف استحکام پایه های حکومت استبدادی و منافع خانه دان و قوم خود میخواست. زرین انجور در کتاب (پیشگامان ژورنالیزم) در این مورد مینوسد: (درز مانیکه لویه جرگه شورای انتصابی ملی نادر شاه اصول اساسی دولت رابه تصویب رساند آزادی مطبوعات را از بین برد و قیود شدید بر آن وضع کرد در آن زمان روشنفکران و افراد با سواد کابل به دو طبقه محافظه کاران و انقلابیون تقسیم شده بودند که گروه اولی با دولت نادرشاه در سازش بودند و

دیگران نسبت به اوضاع اجتماعی و نظامی جرأت نمی توانستند از حق محی الدین انیس دفاع کنند.)
(۲_۱۲۴)

در این دوره محمد نادر خان نشریات را که در دوره حبیب الله کلکانی از نشریات با ز مانده بودند، دو باره منتشر ساخت، ولی از روی محافظه کاری از انتشار نشریات آزاد جلوگیری کرد.

نشریات که در این دوران بعد از تصویب قانون اساسی ۱۳۰۹ به فعالیت آغار کردند قرار ذیل اند:

شماره	اسم نشریه	اسم مدیرمسوول/صاحب امتیاز	تاریخ آغاز نشرات	محتوا/هدف نشراتی
۱	مجله کابل	محمد انور بسمل	۱۳۱۰	نشر مطالب اجتماعی، تاریخی، علمی ادبی و فعالیت های انجمن ادبی کابل
۲	جریده اقتصاد	امتیاز اطاقهای تجارت	۱۳۱۰	نشر مطالب اقتصادی
۳	مجله الفلاح	وزارت عدلیه افغانستان	۱۳۰۹	نشر مطالب قضای و تاریخی
۴	پشتو مجله	وزارت معارف	۱۳۱۲	نشر مطالب علمی ادبی، تاریخی و تحقیقی زبان پشتو
۵	مجموعه صحیه	وزارت صحت	۱۳۱۰	نشر مطالب صحی و طبی
۶	روزنامه جنبش نجات	شیر محمد	۱۳۱۰	نشر مطالب مملو از احساسات ملی
۷	پشتو نشریه	انجمن ادبی کابل	۱۳۱۱	نشر مطالب در قسمت انکشاف زبان پشتو
۸	سالنامه کابل	انجمن ادبی کابل	۱۳۱۱	نشر مطالب عمومی . خبری و اسناد تاریخی

از جمله نشریات فوق الذکر که بعد از تصویب قانون ۱۳۰۹ در زمان نادر خان به فعالیت آغار کردند ؛ مجله کابل . پشتو نشریه و سالنامه کابل توسط انجمن ادبی کابل به نشر رسیده اند.

گفته میشود که در سالهای نشراتی مجله کابل (۱۳۱۱ - ۱۳۱۹) با جافتاد ن این مجله در میان روشنفکران دولت در تلاش افتاد تا با برکناری اندیشمندان این مجله، از شهرت آن بکاهد. تا بلاخره با تغییر نام انجمن ادبی کابل به پشتوتولنه، در ۱۳۱۶ نام مجله کابل به کابل مجله عوض گردید. از آن زمان بعد، مجله کابل به به زبان دری انتشار نیافت. بعد از ۱۳۲۱ انجمن ادبی کابل به انجمن تاریخ تغییر نام داد و به این ترتیب انجمن ادبی کابل و مجله کابل جایگاه خود را از دست دادند. (۱-۳۴۸)

سال نامه کابل که در ۱۳۱۱ از طرف انجمن ادبی کابل به زبان دری به نشر می رسید، بهترین اسناد تاریخی کشور را دربر داشته است. این سالنامه الی ۱۳۱۶ با همین نام به نشر می رسید اما بعد از آغاز حرکت های فاشیستی این سالنامه به کابل کالنی تغییر نام داد و مطالب آن به زبان پشتو نشر گردید. این نشریه اکنون به نام افغانستان کالنی نشر می شود.

روزنامه اصلاح

روزنامه اصلاح بار اول در دوران حکومت امیرامان الله خان به تاریخ ۲۹ دلو ۱۳۰۰ به مدیریت مسوول محمد شبیر، در شهر خان آباد به فعالیت آغاز کرد. در آن دوره این روزنامه موضوعات مربوط به حوادث داخلی، خارجی، تجارت، زراعت، صنعت و حرفت را نشر می کرد.

روزنامه اصلاح بعد از به قدرت رسیدن حبیب الله کلکانی، به نشریه "نهضت الحبيب" تغییر نام داد. در این زمان این نشریه منحصت ناشر افکار و اهداف حبیب الله کلکانی فعالیت می کرد. به مجرد از بین رفتن حبیب الله کلکانی نهضت الحبيب به نام " اتحاد خان آباد " و بعدها به نام اتحاد بغلان تغییر نام داد بعد از اینکه محمد نادر خان به کمک و همکاری دولت انگلیس، برای عملی ساختن پلان های شوم انگلیس وارد افغانستان گردید، به نشر دوباره روزنامه اصلاح به منظور عملی ساختن اهداف خود، دست زد.

در این مورد شاه ولی خان برادر محمد نادر خان در کتاب تحت عنوان "یاد داشتهای من" می نویسد: "برای اینکه مردم افغانستان از اهداف محمد نادر خان در سمت جنوبی آگاه شوند محمد نادر خان لازم دید اخبار بنام اصلاح را دوباره فعال سازد... (۱-۳۳۳) این نشریه از نظر وسایل تخنیکی خیلی غنی بود و از آن طرف مرز ارسال می شد. با وجود اینکه نشر و پخش این اخبار تحت سانسور دولت وقت حبیب الله کلکانی قرار داشت ولی شماره های متعدد آن توسط طرفداران انگلیس وارد کابل میشد. هدف این نشریه تشویق مردم علیه دولت افغانستان بود.

بعد از اشغال کابل توسط محمد نادر خان اداره جریده اصلاح به کابل انتقال یافت و به دور سوم نشرات خود آغاز کرد.

در جریان حکومت نادر خان نظام نامه مشخصی که از مطبوعات حمایت کند، وجود نداشت و سانسور از جانب دولت نادری بالای مطبوعات به طور جدی حاکم بود. این دوره را دوره ترس از مطبوعات خوانده اند. فضای ترس از مطبوعات، سالها در دولت نادر خان دوام کرد. در دوران نخست وزیری سردار محمد هاشم خان نیز مطبوعات دارای هیچ گونه آزادی نبود و شخص سردار محمد هاشم خان چون یک شخصیت مستبد بود، از آزادی بیان و مطبوعات سخت می ترسید.

در زمان نخست وزیری سردار محمد هاشم خان، روزنامه نگاران چون محی الدین انیس، عبدالهادی داوی، عبدالرحمن لودین زندانی شدند.

سردار محمد هاشم خان در ابتدای شش سال سلطنت محمد ظاهر شاه، یعنی از ۱۳۱۲-۱۳۱۸ تمام امور مملکت را اداره می کرد و در این شش سال فضای ترس از مطبوعات در کشور حاکم بود. اما زمانی که سردار محمد نعیم به حیث وزیر معارف کشور مقرر گردید و ریاست انجمن ادبی کابل را به عهده گرفت، در قسمت ایجاد تحولات در مطبوعات کشور گام های موثری برداشت. وی از سید قاسم ر شیاخواست تا روزنامه هامطابق به معیارهای بین المللی تهیه و نشر شود. در همین زمان بود که ریاست مستقل مطبوعات که توسط سلجوقی طرح گردیده بود، به حکومت پیشنهاد گردید و در سال ۱۳۱۸ به حمایت سردار محمد قسیم خان تاسیس گردید. این نهاد باعث تحولات اساسی در عرصه مطبوعات کشور گردید. از جمله این تحولات میتوان از ایجاد مدیریت عمومی آژانس اطلا عاتی باختر نام برد. با ایجاد آژانس اطلا عاتی باختر برای نخستین بار افغانستان این امکان را به دست آورد تا به گونه منظم اطلا عات داخلی و خارجی را به دست آورد. (۱-۱۷)

بعد از ختم حکومت هاشم خان و تغییر حکومت، باروی کار آمدن شاه محمود در سال ۱۳۲۵ عرصه نسبی برای فعالیت های مطبوعات فراهم گردید با وجودیکه قانون نافذ همان قانون سال ۱۳۰۹ بود اما با تغییر حکومت و تصویب دومین قانون مطبوعات فضای سیاسی برای مطبوعات بهتر شد و زمینه به وجود آمدن جنبش مشروطیت برای بار دوم مساعد گردید. (۴-۱۹)

در این دوران نشریه های غیردولتی به میان آمد و دسته از روشنفکران و تحصیل کرده ها، سازمانهای سیاسی خود را اساس گذاری کردند. در همین زمان بود که نشریه های چون ندا، وطن، انگار به فعالیت آغاز کرد ند. به همین ترتیب همزمان با انتشار نشریه های فوق، هسته های سازمانهای سیاسی که یقیناً آنها در انتشار همین نشریه ها نقش داشته، یکی پی دیگر اساس گذاری و به فعالیت آغاز کردند. که میتوان از سازمانهای سیاسی این دوره که در حقیقت اولین سازمانهای سیاسی در افغانستان بودند، از سازمان ویش زلمیان که جریده ولس ارگان نشراتی آن بود. حزب وطن که نشریه وطن منحیث ارگان نشراتی آن فعالیت می کرد و حزب خلق که ندای خلق ارگان نشراتی آن بود، نام برد.

قانون اساسی ۱۳۴۳

قانون اساسی سال ۱۳۴۳ بر اثر تلاش جمعی از رونا مه نگاران آزادی گرا، در زمان پادشاهی محمد ظاهر شاه به تصویب رسید و نظام آزادی گرای مطبوعات در افغانستان برای یک دهه تضمین گردید این قانون نه تنها متضمن آزادی مطبوعات بود؛ بلکه، باعث تغییر نظام سیاسی کشور نیز گردید.

در ماده ۳۱ این قانون در مورد مطبوعات آمده است. (آزادی بیان از تعرض مصوون است. هرافغان حق دارد فکر خود را به وسیله گفتار، نوشته، تصویر یا مثال آن مطابق قانون اظهار کند. هرافغان حق دارد مطابق به احکام قانون به طبع و نشر مطالب بدون ارایه قبلی آن به مقامات دولتی بپردازد. اجازه

وامتياز تاسيس مطابع عمومي ونشر مطبوعات تنها به اتباع دولت افغانستان مطابق به احكام قانون داده ميشود. تاسيس وتد وير دستگاه عامه فرستنده راديو و تلويزيون مختص به دولت است. ((۴-۲۱)

درروشنی این قانون سومین قانون مطبوعات درکشور که در رشد مطبوعات آزاد نقش مهم وارزنده داشت نیز به تصویب رسید. (۱-۴۱۴)

این قانون زمینه فعالیت های حزبی رادركشور مساعد ساخت و فعالیت های مطبوعاتی این دوره بیشتر رنگ حزبی داشتند که هریک از سازمانهای سیاسی ارگانهای نشراتی خود راداشته، که بیانگر افکار نظریات و اندیشه های این سازمانها بودند.

ازبهترین این نشریه هامیتوان از جریده خلق ارگان نشراتی حزب خلق، پرچم ارگان نشراتی حزب پرچم، وشعله جاوید که ارگان نشراتی افکار دیموکراتیک نوین بود، نام برد.

دهه دیموکراسی افغانستان نه تنهازمینه ی فعالیت برای توسعه، رشد کمی وکیفی مطبوعات و رسانه های جمعی را فراهم کرد؛ بلکه پویایی سیاسی، فکری و عقیدتی رادرجامعه پدید آورد. درپرتونظام نوین آزادی گرا، مطبوعات از انحصار دولت خارج شد نديسانسور قبل از انتشار مطبوعات از بین رفت. انتقاد از عملکرد دولت، مسوولان کشور و کشف حقایق از کارکردهای مطبوعات آن دوره بود.

مطبوعات دهه دیموکراسی رامیتوان به سه دسته تقسیم کرد:

۱- مطبوعات آزاد / غیردولتی

۲- مطبوعات حزبی

۳- مطبوعات دولتی

مطبوعات آزاد / غیردولتی

باوجود آزادی های که درقانون اساسی برای مطبوعات در نظر گرفته شده بود، مطبوعات غیر دولتی تابع بعضی از محدودیت ها نیز بود.

وآن اینکه ناشرنشریه مکلف به اخذ جواز از طریق مراجع دولتی بود. با وجود اینکه ایجاد مطابع شخصی آزاد بود، به استثناء جریده سبا، که یک مطبعه کوچک داشت، سایر نشریه ها از طریق مطابع دولتی انتشار میافت. که این خود یک محدودیت وبه نوعی زمینه سانسور راز جانب دولت مساعد می ساخت. آزادی مطبوعات ومطبوعات آزاد میتوانست خدمات ارزنده رانجام دهد، ولی امکانات وزمینه های موجود ارتشا باعث میشد که مطبوعات تشویق شوند تا از منافع به خصوص اشخاص یا موسسات دفاع کنند.

"مطبوعات غیردولتی از نگاه اقتصادی ضعیف. از نگاه مسلکی فاقد قدامت واز نگاه سیاسی غیرمتوازن بود این کار به ضرر اهداف ملی که درقانون اساسی ۱۳۴۳ درج شده بود تمام شده. " (۲-۱۴۴)

باوجود کوتاهی های که درمورد مطبوعات دولتی ذکر گردید، این نشریات دربلند بردن سطح دانش سیاسی واجتماعی تاثیرفروان داشتند.

نشریات غیر دولتی که بعداز تصویب قانون اساسی سال ۱۳۴۳ به فعالیت آغازکردندقرارذیل اند :

شماره	اسم نشریه	اسم مد یرمسول	تاریخ آغازنشریات	محتوا / هدف نشراتی
1	جریده پیام امروز	عبدالروف ترکمنی	۲۰ د لو ۱۳۴۵	نشرمطالب اجتماعی وسیاسی و انتقاد از رژیم جاری
2	جریده ترجمان	علی اضغر	۲۹ حمل ۱۳۴۷	نشر مقالات طنزگونه سیاسی ، اجتماعی وادبی.
3	جریده سبا	غلام نبی خاطر	۱۸ ثور ۱۳۴۷	نشرمطالب درمخالفت با حزب چپی
4	روزنامه کاروان	عبدالحق واله	۲ میزان ۱۳۴۷	نشر مطالب اخباری ومقالات اجتماعی
5	جریده گهیچ	منهاج الدین گهیچ	۲۱ میزان ۱۳۴۷	نشرمقالات دینی وفلسفی
6	جریده پروانه	امان الله پروانه	۱۱ قوس ۱۳۴۷	نشرمطالب درمخالفت با حکومت
۷	جریده پکتیا	شاه زمان وریح	۱۹ حوت ۱۳۴۸	نشرمطالب درطرفداری نظام حاکم

8	جریده هدف	محمدرحیم مهربان	۲۰ قوس ۱۳۴۷	نشر مطالب در مخالفت با اندیشه های سیاسی محمد هاشم میوند وال
9	جریده سپیده دم	عبدالرشید کبیر	۲۱ حوت ۱۳۴۸	نشر مطالب ادبی هنری و تاریخی
10	جریده اتحاد ملی	عبدالحمید مژده	۲۸ حوت ۱۳۴۸	نشر مطالب در طرفداری از مشروطیت و قانون اساسی
11	جریده روزگار	محمد یوسف فرند	۶ عقرب ۱۳۴۸	نشر مطالب در طرفداری نظام حاکم
12	جریده افغان	محمد حسن ولسمل	۱۵ سنبله ۱۳۵۰	نشر مطالب در جانبداری از دیموکراسی
13	جریده ندای خلق	عبدالستار صدیقی	۲۴ سنبله ۱۳۵۰	نشر مطالب دینی و اسلامی
14	جریده افکار نو	ضیاء حیدری	۸ عقرب ۱۳۵۰	جانبداری از تاسیس حکومت اسلامی تطبیق احکام اسلام
15	جریده پیکار	محمد غلام الماسک	۲۴ قوس ۱۳۵۰	نشر مقالات تحت نام مستعار سوسن
16	جریده خیبر	محب الرحمن هوسا	۱۸ میزان ۱۳۴۷	نشر مطالب سیاسی، اجتماعی و دینی

17	جریده معرفت	غلام اخلاص معصوم	۱۳۴۵	نشر مطالب ملی، اجتماعی و تاریخی
18	جریده شوخک	عزیزمختار	۲۵ قوس ۱۳۵۰	نشر مطالب طنزی و کارتون های سیاسی
19	ماهنامه اسلام	منهاج الدین گهیج	۱۳۵۰	پخش و نشر داعیه های اسلامی
21	جریده کمک	محمد یعقوب کمک	۱۰ اسد ۱۳۴۷	انتقادات شدید از عملکرد دولت

مطبوعات حزبی

مطبوعات حزبی که در این دوره به نشر می رسیدند، هر یک بیانگر افکار سیاسی حزب مربوط خویش بودند.

نشریات حزبی که بعد از قانون اساسی سال ۱۳۴۳ به نشر رسیده اند، قرار ذیل اند:

شماره	اسم نشریه	اسم مدیر مسوول	تاریخ آغاز نشرات	ارگان نشراتی
۱	جریده افغان ملت	علی احمد ملتیار	۲۶ حمل ۱۳۴۵	سازمان سوسیال دیموکراتهای افغانستان
۲	جریده خلق	بارق شفیقی	۲۲ حمل ۱۳۴۵	حزب خلق

۳	جریده مردم	غلام محی الدین تقویض	۲۱ ثور ۱۳۴۵	حزب مردم
۴	جریده پرچم	سلیمان لایق	۲۴ حوت ۱۳۴۶	جمعت دیموکراتیک خلق افغانستان
۵	جریده صدای عوام	محمدعارف حنیفی	۶ حمل ۱۳۴۷	جمیعت عوام افغانستان
۶	شعله جاوید	دکتور عادی محمودی	۱۵ حمل ۱۳۴۷	جمیعت دیموکراتیک نوین
۷	جریده ملت	حبیب الله رفیع	۴ میزان ۱۳۵۱	حزب منشعب سوسیال دیموکراتها
۸	پیام وجدان	عبدالروف ترکمنی	۲ اسد ۱۳۴۵	گروه ستم ملی افغانستان به رهبری طاهر بدخشی
۹	مساوات	پوهاند عبدالرحیم الهام	۶ جدی ۱۳۴۵	جمعت دیموکراتیک شرقی
۱۰	جبهه ملی	بارق شفیقی ونورمحمد ترکی	۱۰ جدی ۱۳۴۷	حزب دیموکراتیک خلق افغانستان

مطبوعات دولتی

مطبوعات دولتی از نگاه اقتصادی نسبت به مطبوعات غیر حکومتی مستقل تر و در وضع بهتر قرار داشت. در کابل چار روزنامه اصلاح، انیس، هیواد و کابل تایمز توسط دولت به نشر می رسید. کشکی در مورد ضعف های دولت در دهه دیمو کراسی، مینوسد که: "حکومت قادر نشد تا مطبوعات تحت اداره خود را وقف ارایه اخبار غیر جانبدارانه و ترویج دیموکراسی و اصلاحات سازد. سیاست تثبیت شده در حکومت نبود تا اخبار مربوط به مساعی اصلاحات را در چوکات نظام جدید مسلسل نشر کند. در عوض کسانی که در مطبوعات دولتی کار میکردند به ابتکار خود شان اخبار مربوط به اصلاحات را به میل خودشان به نشر می رساندند نه پادشاه و نه صدراعظم متمایل بودند تا با مطبوعات همکاری ورزند. یا اجرات خود را مورد بررسی عامه قرار دهند." (۲-۱۴۵)

در مورد مطبوعات دهه دیموکراسی باید اظهار داشت که با استفاده از آزادی های مندرج قانون اساسی سال ۱۳۴۳ که برای مطبوعات در نظر گرفته شده بود، مطبوعات کشور رشد قابل ملاحظه نمود. حکومت های به میان آمده تلاش میکردند پیش از گذشته، دستاورد های بیشتری در عرصه رشد کمیت مطبوعات داشته باشند.

نشریات دولتی که در این زمان به نشر می رسیدند از نظر محتوا به دو بخش تقسیم میشد:

الف : - نشریه های اختصاصی و مسلکی

ب : - نشریه های اخباری

نشریه های اختصاصی

در نشریات دولتی نشریه های به چاپ میرسد که دارای اختصاص ارزشمند مسلکی و فنی بودند. اکثر این نشریه ها ماهنامه و فصل نامه های مسلکی و اختصاصی، در رشته های علوم و سکتور های تاریخی، ادبی، فرهنگی، هنری و اجتماعی بودند.

نشریات اختصاصی که بعد از قانون اساسی سال ۱۳۴۳ به نشر رسیدند قرار ذیل اند:

شماره	اسم نشریه	صاحب امتیاز	تاریخ آغاز نشرات	محتوا / هدف نشراتی
۱	مجله اوقاف	ریاست اوقاف و عدلیه	۱۳۴۹	نشریات دینی

۲	مجله آفتاب	وزارت اطلاعات و کلتور افغانستان	۱۳۴۹	نشر مطالب در مورد وطن احکام دینی و حمایت از شاه
۳	مجله قضا	وزارت عدلیه بعداً دادگاه عالی افغانستان	۱۳۴۷	نشر مطالب قضایی حقوقی و ابلاغیه های قضایی دولت
۴	دکوچنیانوا نیس	ریاست نشراتی جریده انیس	۱۳۵۱	مطالب اختصاصی برای اطفال
۶	مجله شرعیات	دانشکده شرعیات	۱۳۴۹	مطالب در مورد فقه اسلامی و عقیدتی
۷	بولتن جغرافیا	موسسه جغرافیه پوهنحی ادبیات کابل	۱۳۴۷	نشر مطالب در زمینه جغرافیا
۸	مجله رهنما	انجمن رهنماخانواده	۱۳۴۹	نشر مطالب در زمینه رهنمای معلمان
۹	مجله پوهنتون حربی	پوهنتون حربی	۱۳۴۳	نشر مطالب در مورد حرب و تکتیک های جنگی
۱۰	مجله نیاو	وزارت مالیه	۱۳۴۳	نشر مطالب در زمینه اقتصاد درآمد و شیوه های تولید

نشریه های اطلاعاتی و خبری

نشریه های اطلاعاتی و خبری دولتی، بیشتر به نشر خطابه ها و بیانیه های بزرگان دولت و رهبران کشور میپرداختند. و در کنار نشریه های آزاد ملی، کم رنگ جلوه کردند. خبرهای این نشریه ها از جانب دولت سانسور می شد. در مطالب این نشریه های بیشتر بر مساله پشتونستان پافشاری می شد و اخبار کشور های

همجوار محتاطانه نشر می شد. کارمندان ومد بران مسوول نشریه هاشخاص غیر مسلکی بودند. از جمله نشریات اطلاعاتی و خبری دولتی دهه دموکراسی که بعد از تصویب قانون اساسی ۱۳۴۳ به فعالیت آغاز کردند، میتوان از جریده ستاره، جریده کندز و روزنامه اصلاح انیس نام برد.

روزنامه اصلاح انیس بعد از ادغام روزنامه دولتی اصلاح و روزنامه غیر دولتی انیس در زمان صدارت موسی شفیق در سال ۱۳۵۱ به فعالیت آغاز کرد. روز نامه اصلاح انیس منحصراً ارگان رسمی و نشراتی دوران صدارت محمد موسی شفیق به زبان دری و پشتونشرات داشت.

روزنامه اصلاح انیس دارای صفحه ها، تیترها و اعلانات زیاد بود این روزنامه از جمله نخستین روزنامه های بود که در عین روز در تمام شهرهای بزرگ کشور توزیع میگردد. خبرنگاران این روزنامه اشخاص مسلکی بودند. نسبت به دیگر نشریات، دولت برای این روزنامه آزادی های زیاد داده بود.

هدف نشراتی این روزنامه نشر اطلاعات داخلی و خارجی، اعلامیه های دولتی و مصاحبه های افغانستان بود. این روزنامه بعد از به قدرت رسیدن داود خان، به روزنامه جمهوریت تغییر کرد.

قانون اساسی سال ۱۳۵۵

از داودخان به عنوان اولین رئیس جمهور کشور، توقع می رفت که با پیاده نمودن نظام جمهوری حامی و پشتیبان مطبوعات آزاد باشد. اما برخلاف، داود خان به حکومت استبدادی باور داشت و در زمان وی فعالیت آزاد مطبوعات متوقف گردید. در حالیکه در بیانیه تاریخی اعلام جمهوریت خود، گفته بود: " دولت جمهوری برای توسعه مطبوعات و انتشارات دموکراتیک به منظور بیداری مردم کمک موثر خواهد کرد. و هنر های ملی، تیاتر، سینما و رادیو را تقویت و توسعه خواهد بخشید. و همچنان برای ایجاد شبکه تلویزیون در مملکت عنداللزوم اقدام خواهد کرد." (۲-۱۴۷)

اما وی برخلاف وعده های خود عمل نموده آزادی بیان و رسانه ها را محدود کرده و سیستم تک حزبی را حاکم و قانون مطبوعات آزادی را ملغی اعلام کرد. چنانچه صباوالدین کشکی میوسد: " در هنگام که محمد داود رژیم سلطنت را در ۱۷ جولای ۱۹۷۳ از پادر آورد ده جریده غیر حکومتی به نشر میرسد محمد داود

همه جراید غیر دولتی را مسدود کرد. از آن تاریخ به بعد در افغانستان کدام جریده به نشر نرسید." (۲-۱۴۸) برای اینکه داود خان حکومت خود را قانونی جلوه دهد، اقدام به اصلاح قانون اساسی نمود. جهت تسوید قانون جدید اساسی، کمیسیون را موظف نمود که این کمیسیون مسوده قانون جدید اساسی را در ۲۶ حوت ۱۳۵۴ آماده نمود و جهت تصویب آن لویه جرگه را دعوت نمود که لویه جرگه متذکره، با ترکیب ۳۲۵ نفر در کابل دایر گردید و قانون اساسی جدید تصویب و بعداً توسط رئیس جمهور، توشیح گردید.

در ماده ۳۸ این قانون راجع به مطبوعات چنین آمده است: (آزادی فکرو بیان از تعرض مصوون است. هر افغان حق دارد فکر خود را به وسیله گفتار، نوشتار و یا، تصویر یا امثال آن، مطابق به احکام قانون، اظهار کند. اجازه و امتیاز تاسیس مطابع و نشر مطبوعات تنها به اتباع افغانستان مطابق به احکام قانون

داده میشود. تاسیس مطایع بزرگ وتاسیس وتدویر دستگاه عا مه فرستنده رادیو مختص به دولت است. (۲-۱۴۹)

قسمیکه دیده میشود تضمین آزادی مطبوعات در اکثر قوانین اساسی کشور، از جمله درقانون اساسی دوره داودخان نیز تسجیل گردید، اما درعمل آزادی های مطبوعات محدودگردیده است. حتی یک جریده غیر حکومتی نیز در این دوره منتشر نگردید. ازاین آشکار میگردد که در اکثر موارد تطبیق احکام قانون صرف درچوکات نوشته ها باقی مانده و عملی شدن آن به اراده وخواست حکومت های وقت، متعلق بوده است. این قانون تنهااز لحاظ ظاهری مدافع آزادی فکر و بیان بود. اما درعمل خلاف آن عمل میگردد. چنانچه دراین دوره تنها نشریه های حکومتی نشر میگردد. که میتوان از نشریه های جمهوریت، آواز، فلکلور، کابل، سیستان، دیوه، عاطفه، فاریاب، کندز، پولیس، هرات، کندهار، بخوان وبدان، بلخ، رهنمایی و هلمند، نام برد.

نشریات فوق الذکر در دوران حاکمیت داودخان به نشر میرسید که از میان تمامی این نشریات فصل نامه بلخ بعد از تصویب قانون اساسی ۱۳۵۵ به فعالیت آغازنموده است.

اصول اساسی جمهوری دموکراتیک افغانستان (سال ۱۳۵۹)

این اصول به مثابه قانون اساسی موقت، در ۲۵ حمل ۱۳۵۹ در زمان زمامداری ببرک کارمل (۶ جدی ۱۳۵۸ - ۱۳۶۵) توسط شورای انقلابی جمهوری دموکراتیک افغانستان، در ۶۷ ماده به تصویب رسید.

در بند ۷ ماده ۲۹ آن درمورد بیان آزاد وعلنی فکر آمده است: (حق بیان آزادانه وعلنی فکر، حق تشکیل اجتماعات، تظاهرات مسالمت آمیز وهمچنین حق ایجاد وطن پرستانه سازمانهای دیموکراتیک ومترقی اجتماعی.) (۲-۱۵۳)

همان طوریکه قبلاً نیز گفتیم در بسیاری از موارد قوانین عملی نمیگردند. دراین دوره نیز بر خلاف اصول ذکرشده، هیچ نوع آزادی فکر بیان وجود نداشته وحتی در بعضی موارد، شنیدن بعضی رادیو های معتبر گناه عظیم پنداشته میشد، که پاداش آن، در بسا موارد زندان بود.

در این دوره نشرات مستقل و آزاد وجود نداشت تنها نشرات حکومتی و حزبی حق نشر و فعالیت را داشتند.

نشریات این دوره قرار ذیل اند:

شماره	اسم نشریه	صاحب امتیاز	مد پرمسول	تاریخ آغاز نشرات
۱	حقیقت سر باز	وزارت دفاع	سید جلال الدین	۱۳۶۰
۲	اخبار هفته	اتحادیه ژورنالستان افغانستان	داکتر ظاهر طنین	۱۳۶۵
۳	خاور	سازمان کارگران جوان افغانستان	سید ابراهیم کوهستانی	۱۳۶۵
۴	ژوندون	اتحادیه نویسنده گان و شعرا	واصف باختری	۱۳۵۹
۵	یلدوز	ریاست نشرات وزارت اقوام	ایخان بابایی	۱۳۶۱
۶	کار	شورای مرکزی اتحادیه های صنفی تجاری	عبدالرشید آشتی	۱۳۶۴
۷	ماهنامه زنان افغانستان	سازمان دیموکراتیک زنان	لیلا کاویان	۱۳۶۳
۸	فرهنگ خلق	کمیته دولتی فرهنگ	شمس الدین	۱۳۶۰
۹	افغانستان امروز	ارگان نشراتی دولت	کریم حقوقی	۱۳۶۴
۱۰	جامعه و دانش	وزارت اقوام و قبایل	نجیب ارغندی	۱۳۶۱
۱۱	سوب	وزارت اقوام و قبایل	ولی محمد رخسانی	۱۳۶۴
۱۲	فصل افغانستان نامه	اکادمی علوم و انجمن تاریخ افغانستان	ملیحه ظفر	۱۳۶۴

۱۳	صباوون	اتحادیه ژورنالستان افغانستان	ظاهر ظنین	۱۳۶۲
۱۴	ملت های برادر	وزارت امور اقوام و قبایل	عبدالکریم نظر	۱۳۶۲

قانون اساسی سال ۱۳۶۶

این قانون با اجرای یک سلسله تعدیلات در اصول اساسی جمهوری دیموکراتیک افغانستان، در زمان حکومت داکتر نجیب الله، بعد از تصویب آن توسط لویه جرگه در ۱۳ فصل ۱۴۹ ماده، در ۱۳۶۶ توشیح گردید که در ماده ۴۷ آن راجع به مطبوعات آمده است: (اتباع جمهوری افغانستان دارای حق آزادی فکرو بیان میباشند اتباع میتوانند از این حق به صورت علنی، شفاهی و تحریری طبق قانون استفاده کنند سانسور مطبوعات قبل از نشر جواز ندارد.) (۲-۱۵۴)

طوریکه دیده میشود، ظاهراً هیچ نوع محدودیت قانونی در ارتباط آزادی بیان و مطبوعات در این قانون دیده نمیشود. ولی با وجود این صراحت، هیچ زمانی برای مصونیت آزادی بیان و فکر وجود نداشت.

باز هم باید به این نکته توجه کرد که، برعکس دیگر زمامداران حزب دیموکراتیک، وضع مطبوعات به طور نسبی بهبود یافت و به تعداد نشریه ها افزوده شد و بعضی نشریات به ظاهر آزاد بوجود آمدند. با وجود آنکه این نشریات مسایل جدی سیاسی و اجتماعی را مطرح کرده نمیتوانستند، ولی در بعضی از نشریه های متذکره مانند پیام مطالب انتقادی نشر میگردد.

در این دوره نشریه های ادبی، فرهنگی و اجتماعی که به بعضی از سازمان های اجتماعی و نهاد های علمی مربوط بودند وضعیت خوب پیدا کردند.

نشریات دولتی و حزبی که بعد از انفاذ قانون اساسی ۱۳۶۶ به فعالیت آغاز کردند، قرار ذیل اند:

شماره	اسم نشریه	صاحب امتیاز	مدیر مسوول	تاریخ آغاز نشرات
۱	هفته نامه آزادی	حزب وطن	غلام سخی غیرت	۱۳۷۰
۲	الاسلام	حزب مردم مسلمان افغانستان	قاری عبدالستار سیرت	۱۳۶۷
۳	حجت	کانون فرهنگی ناصر خسرو	نورالله	۱۳۶۷
۴	ماهنامه عدالت	حزب عدالت دهقانان	عبدالحکیم توانا	۱۳۶۶
۵	ماهنامه وطن	حزب وطن	اسماعیل اکبر	۱۳۶۸
۶	قلم	انجمن نویسندگان	ضیا دستور	۱۳۶۹
۷	حسام	اتحادیه انصار الله	محمد منصور	۱۳۶۹
۸	ارشاد اسلام	وزارت اوقاف	محمد سالم حارس	۱۳۶۶
۹	پلوشه	ارگان دولتی	شاه زمان	۱۳۶۸
۱۰	پامیر	شاروالی	عزیزآسوده طهماس	۱۳۷۱
۱۱	پیام	شورای مرکزی حزب وطن	حمید روغ	۱۳۷۱

از جمله نشریات آزاد این دوره میتوان از ندای صلح (۱۳۶۸) و هفته نامه کابل (۱۳۷۱) نام برد.

پیش نویس قانون اساسی دوره مجاهدین (سال ۱۳۷۲)

اساس گذاری کار مطبوعاتی این دوره، در خارج از کشور، در پاکستان آغاز گردید .

تنظیم های جهادی، بخاطر نشر اهداف تنظیم های شان و پاسخ دادن به تبلیغات حکومت کابل، نشریه های خود را ایجاد کردند. و با برقراری حکومت مجاهدین، در زمان برهان الدین ربانی، پیش نویس برای تهیه قانون اساسی جدید، تهیه گردید.

در ماده ۳۴ این قانون راجع به مطبوعات آمده است: (آزادی فکر و بیان در محدوده شرعیت اسلام، از تعرض مصون است . هر افغان حق دارد فکر خود را با وسیله گفتار، نوشته یا امثال آن، مطابق به احکام قانون، اظهار نماید .) (۲-۱۶۰)

پیش نویس این قانون که در شرایط جنگ و اختلافات گروهی، با اشتراک بعضی از شخصیت های حقوقی و نماینده گان احزاب سیاسی تهیه گردیده بود ، نسبت مشکلات همان دوره به تصویب و توشیح رییس جمهور نرسید.

گرچند در این دوره نشریه های آزاد فعالیت مینمودند، ولی نسبت اینکه این نشریه ها بنا بر علاقمندی بعضی از جنا های دولتی ایجاد گردیده بودند، همچنان آزاد عمل نمی توانستند. اگرچه در این دوره نشریه های تنظیم ها بعد از چاپ در پشاور، به کابل و بعضی ولایات کشور پخش می گردید ولی باز هم خواننده گان چندان نداشت. در این دوره نشریه های ادبی، فرهنگی و اجتماعی نیز از رونق چندان برخوردار نبود. چنانچه در پنج سال این دوره تنها دو فصل نامه ژوندون به چاپ رسید و انجمن نویسندگان در این دوره صرف یک جلد کتاب را منتشر ساختند.

د ستور اساسی امارات اسلامی افغانستان (سال ۱۳۷۷)

این قانون از جانب شورای عالی مرکزی امارات اسلامی افغانستان، در قندهار وضع شد. این قانون همان طوریکه در قوانین دیگر نیز آمده است، آزادی بیان و مطبوعات را حق هر انسان خواند. اما تمام فعالیت های رسانه‌ی را در چهارچوب احکام شریعت اسلامی محدود ساخت.

در ماده ۳۴ این قانون راجع به مطبوعات آمده است: (آزادی فکروبیان در محدوده شریعت اسلامی از تعرض مصون است. هرافغان حق دارد فکر خود را به وسیله گفتار، نوشته ویا امثال آن مطابق به احکام قوانین، بیان دارد (۷)

باوجودیکه آزادی فکر و بیان در قانون تضمین شده بود، در این دوره هیچ نشریه به جز از نشریات دولتی، از قبیل جهاد غز، صدای شریعت، رادیو صدای شریعت، هیواد وانیس وجود نداشت و هیچ کسی به نوشتن و نشر اندیشه و فکر خود در رسانه‌ها، جرأت نکرد.

رادیو صدای شریعت

در دوران حاکمیت طالبان رادیو افغانستان به رادیو صدای شریعت تغییر نام داد. در این دوران آژانس باخترا رابطه اش را با آژانس های خبر رسانی جهان از دست داده بود و شنیدن صدای زنان از رادیو حرام اعلان گردید.

در این زمان نشر برنامه های ادبی، فرهنگی و ذوقی متوقف گردید و بیشتر برنامه های تبلیغاتی با روحیه قوم گرایی نشر می گردید و تنها قوم پشتون را مالک افغانستان میدانست. در ترانه های که از طریق این رادیو منتشر می گردید اقوام غیر پشتون را به نوع طعنه آمیز پیام می فرستادند که افغانستان را ترک کنند.

برنامه های فارسی دری در این دوره در رادیو افغانستان کاهش زیاد نمود. به همین ترتیب در نشریه های طالبان نیز زبان فارسی دری به حاشیه رانده شد.

این همه مسایل سبب میشد تا مردم خود را از مطبوعات کشور کنار کشیده، به رادیو های خارجی گوش دهند.

طالبان در ارتباط به شنیدن رادیو های خارجی چون، رادیو بی بی سی و امثال آن، سیاست همچون سیاست حزب دیموکراتیک را دنبال نموده و مردم را تهدید میکردند تا به این رادیو ها گوش ندهند.

در نتیجه میتوان رادیو افغانستان را در دوران طالبان از کم شنونده ترین رادیو های جهان گفت.

قانون اساسی سال ۱۳۸۲

این قانون توسط لویه جرگه در ۱۲ فصل و ۱۶۲ ماده در زمان حامد کرزی در شهر کابل به تصویب رسید.

این قانون، که بیشتر محتویات آن از قانون اساسی سال ۱۳۴۳ متأثر است، بعد از گذشت سالهای متمادی از آن زمان (دهه دیموکراسی) به فعالیت مطبوعات آزاد و غیر دولتی اجازه فعالیت داد.

در ماده ۳۴ این قانون راجع به مطبوعات آمده است: (آزادی بیان از تعرض معصوم است هر افغان حق دارد فکر خود را به وسیله گفتار، نوشتار، تصویر و یا وسایل دیگر اظهار کند. هر افغان حق دارد مطابق به احکام قانون، به طبع و نشر مطالب بدون ارایه قبلی آن به مقامات دولتی، بپردازد.) (۶)

بر مبنای این قانون، قانون رسانه های همه گانی در سال ۱۳۸۴ از جانب دولت به تصویب رسید، که براساس آن روز نامه نگاری در افغانستان اجازه فعالیت های وسیع تری را باز یافت. مخصوصاً ماده دوم این قانون از مساعد بودن آزادی های وسیع در عرصه مطبوعات و بیان حکایت دارد. در این ماده آمده است که: "اهداف این قانون عبارت اند از:

۱ - گسترش و حمایت از حق آزادی فکرو بیان، دفاع از حقوق روزنامه نگاران و تامین شرایط فعالیت آزاد آنها.

۲ - ترویج و توسعه رسانه های همه گانی آزاد، مستقل و کثرت گرا.

۳ - فراهم کردن زمینه مناسب برای ابراز فکر و احساس اتباع کشور توسط گفتار، نوشته، رسم، تصویر، ثبت به روی نوار، تمثیل (نمایش) حرکت و سایر پدیده های علمی، ادبی، هنری و چاپی.

۴ - رعایت اصل آزادی بیان و رسانه های همه گانی، مسجل در میثاق بین المللی حقوق بشر با نظر داشت احکام دین مبین اسلام.

۵ - کمک به منظور رشد سالم رسانه های همه گانی به نحوی که بتواند وسیله موثر نشر ثقافت در کشور شود و آرا عموم را به طوری صادقانه و سود مندانه به جامعه منعکس کند." (۷)

در این قانون میتوان به چند نقطه مثبت اشاره کرد:

تأکید بر حق دسترسی ژورنالیست ها به معلومات و اطلاعات مورد نیاز و مکلفیت مسوولان و مقامات دولتی به ارایه معلومات مورد درخواست، تشکیل کمیسیون بررسی شکایات و رسیدگی به تخلفات رسانه ای مرکب از نمایندگان با صلاحیت نهادهای معتبر علمی، حقوقی و صنفی و تبدیل کردن رادیو و تلویزیون ملی افغانستان از یک ابزار تبلیغاتی حکومت به یک دستگاه خدمات عامه. به این منظور کمیسیون پنج نفره از افراد متخصص و بیطرف در قانون رسانه ها پیش بینی شد.

نیز در قانون جدید تصریح شد که رسانه‌های چاپی نیازی به اخذ مجوز ندارند و فقط باید ثبت شوند و این رسانه‌ها پیش از ثبت می‌توانند نشر شوند اما باید دو هفته پس از نشر به وزارت اطلاعات و فرهنگ برای ثبت مراجعه کنند.

اما این قانون نیز با وجود نقطه‌های مثبتی که داشت با انتقادات زیادی در داخل و خارج کشور مواجه و کاستی‌های آن نشانی گردید.

عمده‌ترین کاستی‌های این قانون عبارت بودند از :

- مکلفیت رسانه‌ها برای ثبت و اخذ جواز از وزارت اطلاعات و فرهنگ.
- مکلفیت رسانه‌های برقی برای گرفتن جواز از طریق رادیو و تلویزیون ملی افغانستان. از نظر بسیاری از موسسین رسانه‌های برقی، تلویزیون ملی، یک رقیب رسانه‌ای به شمار می‌آید و ممکن بود نتواند با بی طرفی عمل کند.
- انحصار حق امتیاز و مدیریت رسانه‌ها به شهروندان افغانستان.
- ماده مربوط به نشرات ممنوعه و بندهای آن که از کلمات و تعبیرهای کلی، مبهم و تعریف نشده‌ای مانند، افتراء، هتک حرمت، احکام اسلامی، توهین و امثال آن استفاده شده. این کلمات و عبارات می‌توانست زمینه تفسیرها و برداشت‌های متضادی را فراهم کند و باعث مشکلاتی برای روزنامه‌نگاران گردد. تأکید می‌گردید که باید مفاهیم متذکره مطابق با قوانین و پرنسیب‌های جهانی تعریف شوند.

این کاستی‌ها بار دیگر ضرورت بازنگری در قانون رسانه‌ها را مطرح کرد. در بهار سال ۱۳۸۴ به ابتکار وزارت اطلاعات و فرهنگ و همکاری یونسکو یک سمینار بزرگی مرکب از ۳۰۰ تن از روزنامه‌نگاران در کابل برگزار گردید و چالش‌های آزادی بیان و کاستی‌های قانون را ارزیابی کرد و در قطعنامه پایانی از وزارت اطلاعات و فرهنگ خواست کمیسیونی را برای بازنگری آن تشکیل دهد. از این رو کمیسیونی بیست و پنج نفره از مدیران مسول رسانه‌های مؤثر، کارشناسان حقوقی و نمایندگان برخی از نهادهای حقوقی و جامعه مدنی تحت ریاست معین نشراتی وزارت اطلاعات و فرهنگ تشکیل شد. این کمیسیون بعد از حدود یک ماه کار، قانون رسانه‌ها را در ۹ فصل و ۴۰ ماده تدوین و برای طی مراحل به وزارت اطلاعات و فرهنگ سپرد.

در ماه سرطان سال ۱۳۸۵ قانون رسانه‌های همگانی با تعدیلاتی برای بررسی و تصویب به مجلس شورای ملی فرستاده شد و بلاخره به تاریخ ۱۰ جوزای ۱۳۸۷ از جانب پارلمان کشور تصویب گردید.

یکی از ویژه‌گی‌های قانون جدید رسانه‌ها، آزادی نشرات تصویری، تلویزیونی غیر دولتی است که در پهلوی بیشتر از ۳۰۰ نشریه چاپی و بیشتر از ۷۰ رادیو آزاد غیر دولتی، ۱۵ چینل تلویزیونی آزاد غیر دولتی فعالیت می‌نمایند.

نشریه‌های این دوره را میتوان چنین صنف بندی نمود :

۱ - نشریه‌های دولتی

۲ - نشریه‌های تنظیم‌های جهادی

۳ - نشریه‌های سازمان‌ها و احزاب سیاسی

۴ - نشریه‌های سازمان‌های غیر دولتی

۵ - نشریه های سازمان های امداد جهانی

۶ - نشریه های نهاد های مدنی

۷ - نشریه های نمایندگی های سازمانهای ملل متحد

۸ - نشریه های آزاد که به وسیله روزنامه نگاران مستقل به چاپ می رسند

۹ - نشریه های نیروهای آسیای

۱۰ - نشریه های سفارتخانه ها

۱۱ - نشریه های شوراهای قومی

باوجود اینکه قانون جدید رسانه ها زمینه خوب رشد وبالنده گی را در کشور بعداز وقفه طولانی ۳۰ ساله به وجود آورد اما وزارت اطلاعات و فرهنگ کشور با طرح تعدیل دراین قانون درتلاش محدود ساختن آزادی بیان ومطبوعات درافغانستان است .

نتیجه :-

تاریخ مطبوعات کشور نشان می‌دهد که سیر مطبوعات و فعالیت های ژورنالیستی در کشور با تحولات سیاسی در جامعه تناسب مستقیم داشته است. وقتی زمینه و فضای سیاسی جامعه بهتر بود ه مطبوعات توانسته است نقش و رسالت خود را منحصیث يك وسیله تنویر در جامعه انجام داده و زمانی هم که شرایط وجو سیاسی مناسب در جامعه وجود نداشته این فعالیت در فضای جامعه، تاثیر گذاری کمتر داشته و گاهی هم مطبوعات آزاد زیر پاشنه های مطبوعات و نشرات دولتی زجر کشیده است که در يك سخن کوتا میتوان گفت که بود ویا نبود آزادی مطبوعاتی، معیار موجودیت دولت های مردم پرور ویا عکس آن در جامعه ما، بوده است.

از اولین قانون اساسی که در زمان امان الله خان به تصویب رسید الی آخرین قانون اساسی که در سال ۱۳۸۲ به تصویب رسید، در همه این قوانین آزادی مطبوعات به شکلی تسجیل و ماده های برای آزادی مطبوعات در آن آمده است، اما در عمل در اکثر یت این قوانین آزادی مطبوعات صرف در صفحه های قوانین اساسی باقی مانده است.

همانطوریکه دیده می شود، آزادی مطبوعات برای بار نخست در اولین قانون اساسی کشور، مصوب سال ۱۳۰۲ تضمین گردید. که در آن زمان تا حد مطبوعات از آزادی کاری برخوردار بودند. و نشریات غیر دولتی در پهلوی نشریات دولتی آزادانه فعالیت می کردند. همچنان در قانون اساسی سال ۱۳۴۳ آزادی مطبوعات تسجیل گردیده بود و مطبوعات از آزادی کاری برخوردار بود، از همان جهت است این دوره بنام دهه دیموکراسی خوانده شده است. زیرا در این دوره مردم حق بیان فکر و اندیشه را داشتند و آزادانه اظهار بیان و عقیده مینمودند.

همچنان قسمیکه دیده می شود آخرین قانون اساسی که از قانون اساسی ۱۳۴۳ متأثر است مکمل ترین قانون اساسی در تاریخ کشور میباشد و در این قانون نیز آزادی مطبوعات تضمین شده است که در نتیجه آن، نظام مطبوعاتی کشور نظام آزادی گرا خوانده شده است.

در فرجام امیدوار هستیم مشکلات های که سر راه مطبوعات و فعالیت های ژورنالیستی گاه گاهی قد بلند میکند، به روشنی قوانین کشور و همت دست اندرکاران این عرصه از بین برداشته شود.

و من الله توفیق

فهرست منابع و مأخذ

۱. رهین، رسول. تاریخ مطبوعات افغانستان؛ (از شمس النهار تا جمهوریت)، کابل: شورای فرهنگی افغانستان، ۱۳۷۶.
۲. عصمت اللهی، محمد هاشم. نظام مطبوعات افغانستان. تهران: انتشارات بیکران، ۱۳۸۲.
۳. معتمد نژاد، کاظم، حقوق ارتباطات، جلد اول، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی سازمان چاپ و انتشارات، ۱۳۸۶.
۴. نادری، پرتو. چگونه گی رسانه ها در افغانستان، کابل: مجتمع جامعه مدنی افغانستان، ۱۳۸۵.
۵. قانون اساسی افغانستان (سال ۱۳۸۲).
۶. قانون رسانه های همه گانی افغانستان (سال ۱۳۸۴).
۷. www.google.com.af/search
۸. مصاحبه با اسد الله والوالجی (مورخ و نویسنده معاصر)، کابل: ۲۰ دلو ۱۳۸۷.